

Vammaisoikeuden webinaari

31.10.2023

Itsemääräämisoikeus ja kehitysvammalain IMO-sääntely

Juristit Tanja Salisma ja Saara Kokko,
vammaspalvelujen asiantuntija Anne Saarinen

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa?

- Itsemääräämisoikeus tarkoittaa vapautta määrätä itsestään ja toimistaan.
 - Jokaisella on oikeus tehdä valintoja ja päättää omasta elämästään.
- Monien muiden oikeuksien käytön perusta.
- Valintojen ja päätösten tekemiseen on saatava tarvittava tuki!
- Itsemääräämisoikeuteen kuuluu myös
 - oikeus hallittuihin riskeihin ja
 - oikeus tehdä huonojakin valintoja.

Itsemääräämisoikeus Suomen oikeusjärjestyksessä

- Perustuslaissa ei ole erillistä säännöstä itsemääräämisoikeudesta.
- Itsemääräämisoikeuden on kuitenkin katsottu kuuluvan perusoikeusjärjestelmään ja kiinnittyvän lukuisiin muihin perusoikeuksiin (HE 309/1993 vp).
- IMO turvataan myös Suomea sitovissa ihmisoikeusvelvoitteissa.

Perusta perusoikeuksissa

- Yhdenvertaisuus (6 §)
- **Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen** (fyysinen vapaus, tahdonvapaus, **itseääräämisoikeus**), **koskemattomuuteen ja turvallisuuteen** (7 §)
- **Liikkumisvapaus** (9 §)
- **Yksityiselämän suoja** (10 §)
- Oikeus sosiaaliturvaan (19 §)
- Perusoikeuksien turvaaminen (22 §)

Perusta ihmisoikeuksissa

- YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista
 - Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus (5 art.)
 - Yhdenvertaisuus lain edessä (12 art.)
 - **Oikeustoimikelpoisuus ja tuki sitä käytettäessä (tuettu päätöksenteko)**
 - Henkilön **vapaus ja turvallisuus** (14 art.)
 - Henkilön **koskemattomuuden suoja** (17 art.)
 - **Liikkumisen ja kansalaisuuden vapaus** (18 art.)
 - **Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä** (19 art.)
 - Yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet
 - Täysi osallisuus ja osallistuminen yhteisöön
 - Mahdollisuus valita asuinpaikka sekä missä ja kenen kanssa asuu
 - Ei velvollisuutta käyttää tiettyjä asumisjärjestelyitä
 - Asumispalvelut ja muut tukipalvelut kuten henkilökohtainen apu
 - Yleiset palvelut saatavissa ja saavutettavissa

Itsemääräämisoikeus

- Kuuluu jokaiselle ihmiselle
- Ei ole mielipidekysymys
- Ei ole kaupankäynnin kohde
- On paljon muutakin kuin juridiikkaa
- On helppo ymmärtää tarkoituksellisesti väärin

Mikä voi rajoittaa itsemääräämisoikeutta?

- Omat perusoikeudet
- Toisen perusoikeudet
- Lait
 - Esim. liikennesäännöt vs. liikkumisvapaus
- Järjestyssäännöt
 - Kaupunki
 - Taloyhtiö
- Käytössäännöt, hyvät tavat
- Etiikka

Perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset (PeV)

- Eduskunnan perustuslakivaliokunta määritellyt seuraavat yleiset edellytykset perusoikeuksien rajoittamiselle:
 1. Rajoitusten pitää perustua eduskunnan säätämään lakiin.
 2. Rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.
 3. Rajoittamisen pitää olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima.
 4. Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta.
 5. Rajoitusten on oltava välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi, eli rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.
 6. Lainsäätäjän on taattava riittävä oikeusturva.
 7. Rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. (PeVM 25/1994 vp)

Perusoikeuksien turvaaminen

- PL 22 §: Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.
- 19 §: Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Perusoikeuksien turvaaminen

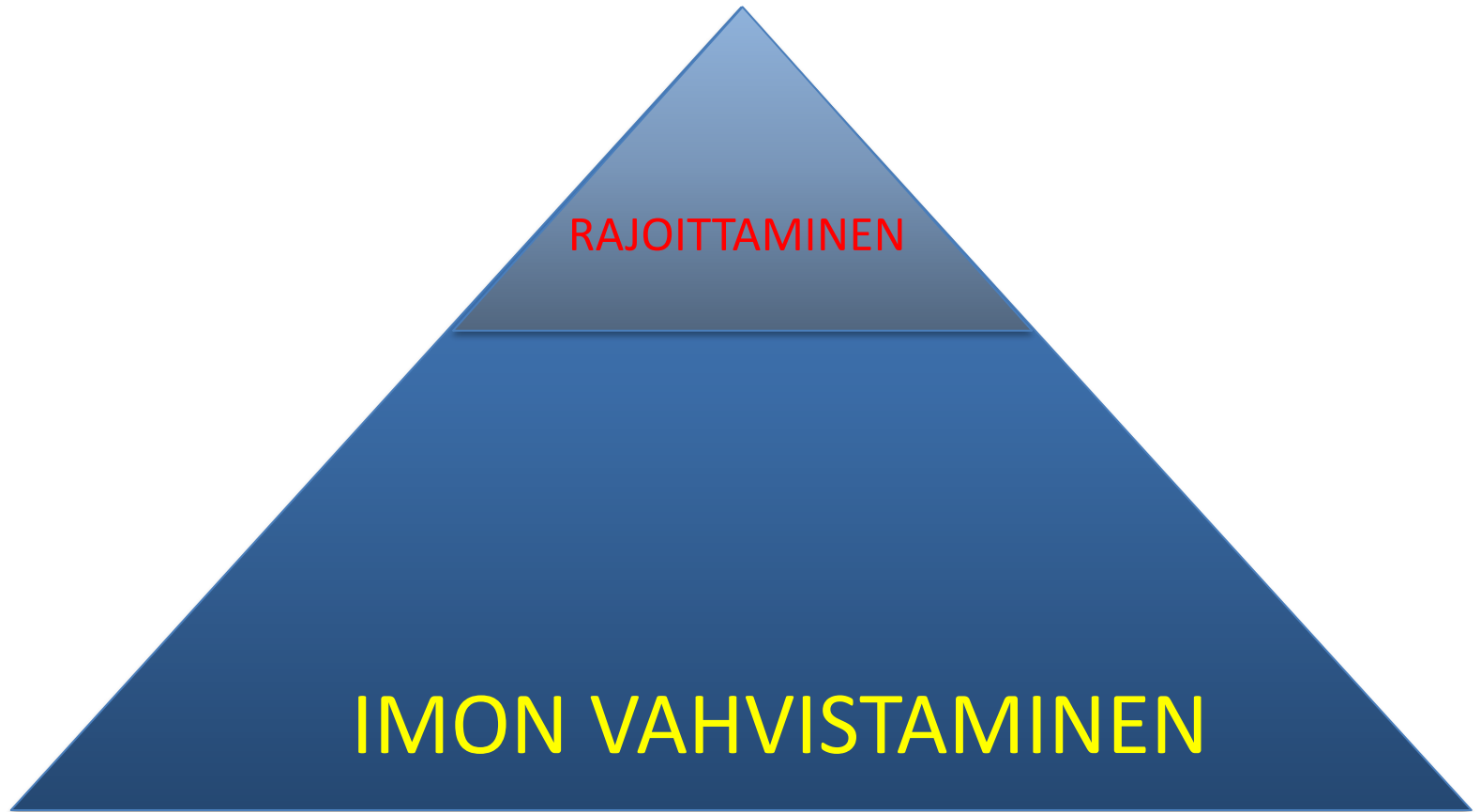
PL 22 §

Oma / toisen

Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen vs. rajoittaminen

Kehitysvammalain IMO-säännökset

- Uudistus v. 2016, taustalla YK:n vammaissopimus (art. 14 ym.)
- Muutetut säännökset tahdosta riippumattomasta erityishuollosta
- Säännökset itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta, itsenäisen suoriutumisen tukemisesta sekä rajoitustoimenpiteiden käytön vähentämisestä
- Säännökset rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä sekä menettelystä, jota noudatetaan niistä päätettäessä
- Säännökset rajoitustoimenpiteiden kirjaamisesta ja jälkiselvittelystä, tehostetusta viranomaisvalvonnasta ym.

IMO-hankkeen eteneminen

- Asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta koskevan sääntelyn uudistamista on valmisteltu jo useammalla hallituskaudella
- Nykyinen IMO-hanke on käynnistetty 6/2021
- Jatkovalmistelun pohjaksi on tehty asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisen tiekartta v. 2031 asti; tämä on tarkoitus päivittää tänä syksynä
- Hankkeen työn tueksi on asetettu STM:n IMO-seurantaryhmä, jonka uusi kausi alkaa 1.1.2024 (+ tarpeen mukaan alatyöryhmiä; esim. IMO-opastyöryhmä on tarkoitus asettaa tänä syksynä)
- Orpon hallitusohjelma: Jatketaan asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuslainsäädäntötyötä, jonka tavoitteena on tukea ja vahvistaa itsemääräämisoikeutta ja varmistaa, että ihmisten perusoikeudet toteutuvat, kuitenkin siten, että asiakkaan turvallisuus ja yksilöllinen tarve voidaan huomioida kaikissa tilanteissa. **Lainsäädäntöä kehitetään oikeudellisessa tärkeys- ja kiireellisyysjärjestyksessä.** (Valmisteluvaihe on paljon ja rahoitusta on varattu erittäin niukasti.)

Kehitysvammalain IMO-sääntelyn uudistaminen

- Kehitysvammalain IMO-sääntelyn uudistamista ei ole STM:ssä arvioitu kovin kiireelliseksi, vaan sen edellä on useita kokonaisuuksia:
 - IMO 1: Suomen saaman EIT-tuomion johdosta välttämätön ja jo pahasti myöhässä oleva mielenterveystahdosta riippumatonta lääkitsemistä koskevan sääntelyn uudistus
 - IMO 2: Mm. palvelut, joiden osalta itsemääräämisoikeuden edistämistä ja rajoitustoimia koskevat säännökset puuttuvat kokonaan, kuten iäkkäiden ja muistisairaiden ympärivuorokautiset hoivapalvelut ja somaattinen terveydenhuolto; eduskunnan oikeusasiamiehen huomautukset; teknisen välineen käyttö rajoitustoimena
- --> voi olla, ettei tällä hallituskaudella ehditä ainakaan kokonaisuudessaan uudistaa KVL:n IMO-sääntelyä, vaikka se on ollut tarkoitus päivittää pian uuden vammaispalvelulain voimaantulon (näillä näkymin 1.1.2025) jälkeen

Tahdosta riippumattoman erityishuollon edellytykset

- Henkilö voidaan määrätä erityishuollon toimintayksikköön tahdostaan riippumatta, jos:
 - 1) hän ei kykene tekemään hoitoaan ja huolenpitoaan koskevia ratkaisuja eikä ymmärtämään käyttäytymisensä seurauksia;
 - 2) hän todennäköisesti vakavasti vaarantaa terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta; **ja**
 - 3) hänen hoitoaan ja huolenpitoaan ei voida järjestää muulla tavoin (eli henkilö vastustaa vapaaehtoisen erityishuollon antamista)

Tahdosta riippumaton erityishuolto

- Kehitysvammalain v. 2016 tarkennetut säännökset (32, 33, 37 ja 38 §:t)
 - Tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon määräämisen edellytyksistä, järjestämispaiikasta ja sen aloittamista, jatkamista ja lopettamista koskevasta päätöksenteosta
 - tutkimukseen määräämisestä ja tutkimuksen toteuttamisesta
- Määräämisellä tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon puututaan kaikkein vahvimmin erityishuollon asiakkaan perusoikeuksiin → viimesijainen toimi!

Tahdosta riippumattoman erityishuollon toteuttamispaikka

- Tahdosta riippumaton erityishuolto ja sitä edeltävä tutkimus tulee toteuttaa julkisessa tai yksityisessä ympärivuorokautisen palveluasumisen yksikössä tai laitoksessa (ml. kehitysvammapsykiatrian osasto)
- Toimintayksikössä on oltava riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan hoidon ja huolenpidon toteuttamista ja seuranta varten

Tahdosta riippumattoman erityishuollon prosessi

- KVL:n mukainen päätöksiä tekevä vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä voi hakemuksesta päättää (kiireellisessä tilanteessa viipymättä, muuten viim. 7 pv kuluessa) määrätä henkilön toimitettavaksi max. 14 pv kestävään tutkimukseen, jonka suorittavat virkasuhteiset lääkäri, psykologi ja sosiaalityöntekijä antavat tutkimuslausunnon, onko edellytyksiä määrätä henkilö tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon, jonka jälkeen asiantuntijaryhmä voi päättää siihen määräämisestä
 - Asiantuntijaryhmän päätös on alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi; siitä ja tutkimuspäätöksestä voi valittaa HAO:een
 - Tahdosta riippumattoman erityishuollon jatkamisen edellytykset on arvioitava väh. puolen vuoden välein ja yleensä myös aiemmin asiakkaan, edunvalvojan/hooltajan tai palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen osallistuvan omaisen/läheisen pyynnöstä
 - Asiantuntijaryhmän on päätettävä tahdosta riippumattoman erityishuollon lopettamisesta heti, kun siihen ei enää ole edellytyksiä

Itsemääräämisoikeuden ja itsenäisen suoriutumisen tukeminen

- Itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä erityishuollossa sääntelevän KVL 3 a luvun keskeisimmät säännökset ovat sen alussa:
 - 42 § itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta
 - 42 a § toimenpiteistä itsenäisen suoriutumisen ja itsemääräämisoikeuden tukemiseksi
- Näitä säännöksiä **sovelletaan kaikkiin erityishuollon piirissä oleviin henkilöihin**, joille on laadittu erityishuolto-ohjelma (EHO)
 - KVL 1 §: ”sovelletaan henkilöön, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnyntäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja”

Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen (KVL 42 §)

- Erityishuolto on järjestettävä ja erityishuollossa olevaa henkilöä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata ja hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.
- Erityishuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon erityishuollossa olevan henkilön toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet.
- Erityishuollossa olevalle henkilölle on turvattava mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan.
- Erityishuollossa olevan henkilön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta on ylläpidettävä ja edistettävä.

Toimenpiteet itsenäisen suoriutumisen ja itsemääräämisoikeuden tukemiseksi (42 a §)

- Erytishuollossa olevan henkilön palvelu- ja hoitosuunnitelmaan on kirjattava toimenpiteet, joilla tuetaan ja edistetään itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista.
- Suunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin väh. 6 kk välein, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta.
- Suunnitelmaa tarkistettaessa tulee erityisesti arvioida käytetyn rajoitustoimenpiteen vaikutusta palvelu- ja hoitosuunnitelmaan sekä EHO:on.
- Suunnitelma on laadittava yhteistyössä henkilön ja laillisen edustajan tai palveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvan omaisen/läheisen kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä.

Palvelu- ja hoitosuunnitelmaan kirjattavat IMOa tukevat toimenpiteet

- Henkilön palvelu- ja hoitosuunnitelmaan on kirjattava toimenpiteet, joilla tuetaan ja edistetään henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista:
 - 1) toimenpiteet henkilön itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi ja edistämiseksi sekä itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi
 - 2) kohtuulliset mukautukset henkilön täysimääräisen osallistumisen ja osallisuuden turvaamiseksi
 - 3) henkilön käyttämät kommunikaatiomenetelmät
 - 4) keinot, joilla henkilön erityishuolto toteutetaan ensisijaisesti ilman rajoitustoimenpiteitä
 - 5) rajoitustoimenpiteet, joita henkilön erityishuollossa arvioidaan jouduttavan käyttämään

Palvelujen järjestäjän ja tuottajan toimenpiteet IMOn tukemiseksi

- Toimintayksikössä on oltava sen toimintaan ja asiakkaiden tarpeisiin nähden riittävä määrä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja muuta henkilökuntaa.
- Erityishuoltoa annettaessa on huolehdittava, että:
 - 1) henkilökunta **ohjataan työmenetelmiin ja keinoihin**, joiden avulla tuetaan asiakkaiden itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista;
 - 2) henkilökunta **koulutetaan** rajoitustoimenpiteiden käyttöä edellyttävien tilanteiden **ennaltaehkäisemiseen** ja rajoitustoimenpiteiden asianmukaiseen käyttämiseen;
 - 3) toimintayksikössä edistetään **rajoitustoimenpiteille vaihtoehtoisten ja kuntouttavien toimintatapojen** käyttöön ottamista;
 - 4) asiakkaiden itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeutta tuetaan ja edistetään **asianmukaisin kalustein, välinein ja tilaratkaisuin**.

Rajoitustoimenpiteiden käytön edellytykset

- Erityishuoltoa toteutetaan ensisijaisesti yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa
- Rajoitustoimien on oltava viimesijaisia
- Erityishuollossa voidaan käyttää **vain** KVL 42 f-42 n §:issä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä **ainoastaan silloin, kun** laissa säädetyt rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevat **yleiset edellytykset JA** kutakin rajoitustoimenpidettä koskevat **erityiset edellytykset** täyttyvät
- Muu asiakkaan oikeuksien rajoittaminen on lainvastaista (pl. RL:n mukainen hätävarjelu tai pakkotila)

Rajoitustoimenpiteiden toteuttaja ja virkavastuu

- Rajoitustoimenpiteitä toteuttavat toimintayksikön henkilökuntaan kuuluvat sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöt
 - Näihin rinnastetaan kehitysvamma-alan ammattitutkinnon suorittaneet
- Rajoitustoimenpiteitä (= julkista valtaa) käyttävään henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä ja vahingonkorvauslain vahingonkorvausvastuuta koskevia säännöksiä.

Rajoitustoimenpiteitä koskevien säännösten soveltamisala

- Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää tahdosta riippumattomassa ja vapaaehtoisessa erityishuollossa järjestettäessä ympärivuorokautista palveluasumista, laitospalveluja tai kehitysvammapsykiatrian osastolla annettavaa erikoissairaanhoidoa taikka vastaavia yksityisiä palveluja yksityisessä toimintayksikössä
 - Toimintayksikössä on oltava henkilökuntaa ympärivuorokautisesti.
 - Toimintayksiköllä on oltava käytettävissään riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan hoidon ja huolenpidon toteuttamista ja seuranta varten (Valvira antanut tästä tarkemman ohjeen 12.8.2021)
- Pidempikestoista poistumisen estämistä (42 n § 3 momentti) voidaan käyttää vain tahdosta riippumattomassa erityishuollossa.

Laissa säädetyt rajoitustoimenpiteet

- Ympäri vuorokautisessa palveluasumisessa, laitospalveluissa ja kehitysvammapsykiatrian osastoilla voidaan käyttää lain mukaisten yleisten ja erityisten edellytysten täytyessä näitä rajoitustoimenpiteitä:
 - kiinnipitäminen (42 f §)
 - aineiden ja esineiden haltuunotto (42 g §)
 - henkilöntarkastus (42 h §)
 - lyhytaikainen erillään pitäminen (max. 2 h) (42 i §)
 - välttämättömän terveydenhuollon antaminen vastustuksesta riippumatta (42 j §)
 - rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö päivittäisissä toiminnoissa (42 k §)
 - rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö vakavissa vaaratilanteissa, ml. sitominen lepositein max. 8 h (42 l §)
 - valvottu liikkuminen, ml. ovi lukossa yöaikaan max. 8 h (42 m §)
 - poistumisen estäminen (42 n §)

Poikkeukset rajoitustoimenpiteiden soveltamisalaan

- Osa rajoitustoimenpiteistä voidaan käyttää järjestettäessä erityishuollon päivä- tai työtoimintaa julkisessa tai yksityisessä sosiaalihuollon toimintayksikössä, jossa on riittävä määrä sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä:
 - voidaan käyttää kiinnipitämistä, aineiden ja esineiden haltuunottoa, henkilöntarkastusta ja päivittäisissä toiminnoissa käytettäviä rajoittavia välineitä ja asusteita
 - voidaan toteuttaa tehostetun palveluasumisen yksikössä tai laitoksessa olevalle henkilölle tehtyä rajoitustoimenpiteiden päätöstä, joka koskee rajoittavien välineiden tai asusteiden toistuvaa käyttöä päivittäisissä toiminnoissa, valvottua liikkumista tai pidempikestoista poistumisen estämistä
 - tällöin toimintayksiköllä on oltava käytettävissään riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus.

Rajoitustoimenpiteiden käytön yleiset edellytykset

- Erityishuollossa voidaan käyttää rajoitustoimenpiteitä ainoastaan silloin, kun:
 - 1) erityishuollossa oleva henkilö **ei kykene** tekemään hoitoaan ja huolenpitoaan koskevia ratkaisuja eikä ymmärtämään käyttäytymisensä seurauksia,
 - 2) rajoitustoimenpiteen käyttäminen on **välttämätöntä** hänen terveytensä tai turvallisuutensa taikka muiden **terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi** taikka **merkittävän omaisuusvahingon ehkäisemiseksi, JA**
 - 3) muut, **lievemmat keinot** eivät ole tilanteeseen soveltuvia tai riittäviä.

Rajoitustoimenpiteiden käytön yleiset edellytykset (jatkuu)

- Rajoitustoimenpiteen on oltava henkilön hoidon ja huolenpidon kannalta **perusteltu, tarkoitukseen sopiva ja oikeassa suhteessa** tavoiteltuun päämäärään nähden.
- Jos henkilöön kohdistetaan useampia rajoitustoimenpiteitä samanaikaisesti tai peräkkäin, niiden **yhteisvaikutukseen** on kiinnitettävä erityistä huomiota.
- Rajoitustoimenpide on toteutettava erityishuollossa olevan henkilön **ihmisarvoa kunnioittaen**, mahdollisimman **turvallisesti** ja hänen **perustarpeistaan huolehtien**.
- Rajoitustoimenpiteen käyttö on **lopetettava** heti, kun se **ei enää ole välttämätöntä** tai jos se **vaarantaa** erityishuollossa olevan henkilön terveyden tai turvallisuuden.
- Jos rajoitustoimenpide kohdistuu alaikäiseen, rajoitustoimenpidettä käytettäessä on otettava huomioon **alaikäisen etu** sekä hänen ikänsä ja kehitystasonsa.

Rajoitustoimenpiteen käytöstä päättäminen

- Kunkin rajoitustoimenpiteen käytöstä päättämisestä on säädetty sitä koskevassa KVL 3 a luvun pykälässä erikseen:
 - kuka päättää missäkin tilanteessa toimenpiteen käytöstä (ml. kiireelliset tilanteet tai toimenpiteen toistuva/jatkuva käyttö)
 - tehdäänkö toimenpiteen käytöstä ei-kirjallinen ratkaisu vai valituskelpoinen kirjallinen päätös
- Näiden soveltamisessa ja sitä kautta myös asiakkaan oikeusturvan toteutumisessa on ollut käytännössä varsin paljon haasteita

Rajoitustoimenpiteen kirjaaminen (42 o §)

- Erityishuollossa olevaa henkilöä koskeviin asiakas- tai potilasasiakirjoihin on kirjattava:
 - 1) rajoitustoimenpiteen käyttö ja sen perusteet
 - 2) henkilön näkemys rajoitustoimenpiteen käytöstä ja sen perusteista
 - 3) rajoitustoimenpiteen vaikutukset erityishuollossa olevaan henkilöön
 - 4) rajoitustoimenpiteen alkamis- ja päättymisajankohta
 - 5) rajoitustoimenpidettä koskevan ratkaisun tai päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut henkilö

Rajoitustoimenpiteen jälkiselvittely (42 o §)

- Jos erityishuollossa olevaan henkilöön on kohdistettu rajoitustoimenpide, rajoitustoimenpiteen käyttöä on arvioitava erityishuollossa olevan henkilön kanssa viipymättä sen käytön päättymisen jälkeen.
- Jälkiselvittelyssä on arvioitava rajoitustoimenpiteen perusteita ja keinoja, joiden avulla voidaan jatkossa välttää rajoitustoimenpiteiden käyttö.

Rajoitustoimenpidettä koskeva selvitys ja päätöksen tiedoksianto (42 p §)

- Henkilölle on viipymättä annettava selvitys rajoitustoimenpiteen sisällöstä ja perusteista sekä käytettävissä olevista oikeusturvakeinoista.
 - Jos henkilöön on kohdistettu rajoitustoimenpide hänen ollessaan tilassa, jossa hän ei ole kyennyt ymmärtämään toimenpiteen merkitystä, hänelle on annettava selvitys heti, kun hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen.
- Henkilön lailliselle edustajalle taikka hänen palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvalla omaisella tai muulla läheisellä selvitys on annettava vähintään kuukausittain.
- Selvitys on annettava ymmärrettävässä muodossa ja saavutettavalla tavalla ottaen huomioon henkilön käyttämät kommunikaatiomenetelmät.

Rajoitustoimenpidettä koskeva selvitys ja päätöksen tiedoksianto (jatkuu)

- Selvitys käytettyjen rajoitustoimenpiteiden sisällöstä ja perusteista on annettava lisäksi sosiaalihuoltolain 42 §:ssä tarkoitetulle henkilön omatyöntekijälle kuukausittain.
- Rajoitustoimenpidettä koskeva kirjallinen valituskelpoinen päätös on annettava hallintolain mukaisesti tiedoksi niille, joilla on oikeus hakea siihen muutosta
 - henkilölle itselleen
 - henkilön lailliselle edustajalle
 - jollei täysi-ikäisellä henkilöllä ole laillista edustajaa, hänen palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvalla omaisella tai muulle läheiselleen

Rajoitustoimenpiteiden käytön arviointi ja vähentäminen (42 e §)

- Jos rajoitustoimenpidettä on käytetty, toimintayksikössä on viipymättä arvioitava rajoitustoimenpiteen käyttöön johtaneita syitä ja keinoja, joiden avulla voidaan jatkossa vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä yksikössä.
- Toimintayksikössä on arvioitava, täyttyvätkö vapaaehtoisessa erityishuollossa olevan henkilön kohdalla tahdosta riippumattoman erityishuollon edellytykset ja saatettava kysymys tarvittaessa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen arvioitavaksi, jos on käytetty toistuvasti tai pitkäaikaisesti seuraavia rajoitustoimenpiteitä:
 - välttämättömän terveydenhuollon antaminen vastustuksesta riippumatta
 - rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö vakavissa vaaratilanteissa
 - valvottu liikkuminen
 - lyhytkestoinen poistumisen estäminen

Rajoitustoimenpiteiden käytön valvonta (KVL 75 a §)

- Aluehallintoviraston on erityisesti valvottava rajoitustoimenpiteiden käyttöä.
 - Aluehallintovirasto voi valvontaa toteuttaessaan varata erityishuollossa olevalle henkilölle tilaisuuden luottamukselliseen keskusteluun aluehallintoviraston edustajan kanssa.
- Jos toimintayksikössä on käytetty sitomista, toimintayksikön on tehtävä siitä kahden viikon kuluessa ilmoitus aluehallintovirastolle.
- Rajoitustoimenpiteiden käyttö on ollut viime vuosina valvonnassa painopisteenä, ja Valvira on tehnyt siitä useita selvityksiä sekä tiivistä yhteistyötä avien kanssa

Joitain keskeisiä usein kysytyjä kysymyksiä rajoitustoimista

- Rajoittaminen perhehoidossa, kotiin tuotavissa palveluissa, perusopetuksessa... (EI KVL:n perusteella sallittua)
- Rajoitustoimenpiteiden käyttö lyhytaikaishoidossa
- Rajoittaminen yksikön ulkopuolella (valvottu liikk.)
- Rajoittaminen henkilökunnan puutteen vuoksi (EI sallittua)
- Toimintayksikön ulko-ovien lukitseminen
- Yhteydenpidon rajoittaminen (EI sallittua)
- Päihteiden käytön ja herkuttelun rajoittaminen
- Kameravalvonta ja ovisilmät tms.
- Sängynlaitojen nostaminen
- Pyörätuolin turvavyön käyttö
- Ulkoiluvyön käyttö
- Muilla kuin hyväksytyillä välineillä rajoittaminen (EI sallittua)
- Asiakkaan tai laillisen edustajan lupa rajoittamiseen (EI riitä)

Lisätietoja ja neuvontaa

- STM:n kehitysvammalain 2016 voimaantulleita muutoksia koskevat nettisivut [STM Kuntainfo](#).
[Mikä muuttuu kehitysvammalaissa?](#)
- [STM. Usein kysyttyä kehitysvammalain IMO-säätelystä.](#)
- STM Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen, tietoa uudistuksesta [stm.fi/itsemaaraamisoikeuden-vahvistaminen](#)
- Valviran [ohje asiantuntijatiimin järjestämisestä](#)
- Tukiliiton lakineuvonta [www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/lakineuvonta/](#)

Kiitos!

- Seuraava vammaisoikeuden webinaari 28.11. Aiheena yhdenvertainen oikeus oppimiseen - varhaiskasvatukseen ja oppimisen tuen säätely.
- Ilmoittaudu [Ilmoittautuminen 28.11. webinaariin](#)

